

KS. CZESŁAW KRAKOWIAK
Lublin, KUL

POŚLUGA (*MINISTERIUM*) KOŚCIOŁA W LITURGII SAKRAMENTU POKUTY I POJEDNANIA

Bóg udziela odpuszczenia grzechów za pośrednictwem Kościoła, który działa przez posługę kapłanów (OP 6).

Pojednanie jest zawsze dziełem Boga, który najdoskonalej okazał ludziom swoje miłosierdzie i pojednał ze sobą przez swego Syna Jezusa Chrystusa. Bóg uczynił „dla nas grzechem Tego, który nie znał grzechu, abyśmy się stali w Nim sprawiedliwością Bożą” (2 Kor 5,21) i „zostaliśmy pojednani z Bogiem przez śmierć Jego Syna” (Rz 5,10). Zmartwychwstały Chrystus powierzył dzieło pojednania człowieka z Bogiem swoim apostołom, dając im Ducha Świętego na odpuszczenie grzechów: „Weźmijcie Ducha Świętego! Którym odpuszczacie grzechy, są im odpuszczone, a którym zatrzymacie, są im zatrzymane” (J 20,22-23). Kontynuatorami otrzymanej przez nich od Chrystusa misji są w Kościele biskupi, jako ich następcy, oraz prezbiterzy, ich wierni i pilni współpracownicy (por. KK 28; DK 2). Obecnie grzesznik doświadcza pojednania z Bogiem w Kościele i przez Kościół, któremu Chrystus zlecił posługę pojednania (2 Kor 5,18-21), dając mu dar Ducha Świętego na odpuszczenie grzechów (por. Mt 16,18-19)¹. Kościół jest duchową matką, która rodzi do nowego życia w sakramencie chrztu i przywraca je w sakramencie pokuty i pojednania tym, którzy przez grzech zerwali więzy przyjaźni z Bogiem. W dziele pojednania zawsze uczestniczy cały Kościół, przynajmniej przez modlitwę za grzeszników². Eklezjalny wymiar sakramentu pokuty i pojednania polega również na tym, że „prosi się o pojednanie z Bogiem i otrzymuje się je przez pośrednictwo Kościoła” (OP 19)³

Chrystus pozostawił swojemu Kościołowi cztery źródła łaski pojednania, będące aktualizacją tajemnicy Jego Paschy⁴. Tej nocy, której był wydany, ustanowił ofiarę Eucharystii na odpuszczenie grzechów (Mt 26,28). W niej jest On sam obecny i ofiaruje się za nas jako ofiara pojednania, abyśmy przez Ducha Świętego zostali zgroma-

¹ Cz. KRAKOWIAK, *Miłosierdzie Boże w liturgii sakramentu pojednania*, w: S. NAGY (red.), *Jan Paweł II. „Dives in misericordia” Tekst i komentarz*, Lublin 1983, s. 211–212; zob. F. BUSSINI, „*Au nom du Christ, laissez-vous réconcilier avec Dieu*”, LMD (1983), nr 153, s. 63–85.

² Zob. S. MOJEK, *Kościół w służbie pojednania grzeszników*. WDL 73 (1999), s. 985–1009; TENŻE, *Kościół jako sakrament we wspólnocie ludzkiej*, RT 40 (1993), z. 3, s. 10–15.

³ *Obrzędy pokuty*, Katowice 1996 (dalej: OP).

⁴ S. CZERWIK, *Odnowiona liturgia sakramentu pokuty w świetle „Ordo Paenitentiae”*, RBL 29 (1976), s. 137–139.

dzeni w jedno⁵. Celebracja Eucharystii jest najbardziej skuteczną i owocną realizacją Bożej inicjatywy pojednania ludzkości, przez nią dokonuje się także nieustannie proces gromadzenia w jedno rozproszonych przez grzech dzieci Bożych oraz jednoczenia ich z Bogiem Ojcem przez Chrystusa w Duchu Świętym. Dlatego w III modlitwie eucharystycznej modlimy się:

Wejrzyj, prosimy, na dar (*oblationem Ecclesiae*) Twojego Kościoła, i przyjmij Ofiarę, przez którą nas pojednałeś ze sobą (...)

oraz

Prosimy Cię, Boże, aby ta Ofiara naszego pojednania z Tobą sprowadziła na cały świat pokój i zbawienie (*nostrae reconciliationis proficiat [...] ad totius mundi pacem atque salutem*).

Drugim źródłem łaski pojednania w Kościele z woli Chrystusa jest głoszenie słowa Bożego. Zwiastuje ono zbawczą wolę Boga, wzywa grzeszników do nawrócenia i budzi nadzieję na otrzymanie Jego miłosierdzia (por. Łk 24,47). Głosząc słowo Boże, Kościół ukazuje drogi prowadzące do Boga i wskazuje na środki do pojednania z Nim. Drogą jest nawrócenie serca, a środkami prowadzącymi do niego słuchanie i przyjmowanie z wiarą słowa Bożego, modlitwa i sakramenty święte⁶. Pojednanie zawsze pochodzi od Boga, ale także Kościół jest wielkim sakramentem pojednania przez to, że wzywając do nawrócenia, jednocześnie ofiaruje człowiekowi dar pojednania w sakramentach świętych. Rytuał *Obrzędy pokuty* wielokrotnie podkreśla znaczenie słowa Bożego w procesie nawrócenia grzeszników. Tym także tłumaczy się zamieszczony w nim bardzo bogaty zestaw czytań biblijnych. Rytuał przypomina, że Kościół już od czasów apostoelskich rozpoczął swą misję od głoszenia Dobrej Nowiny o zbawieniu dokonany przez misterium paschalne Chrystusa. Głoszone słowo budzi wiarę w Chrystusa jako Zbawiciela ukrzyżowanego i Zmartwychwstałego, a następnie prowadzi do przyjęcia chrztu jako sakramentu na odpuszczenie grzechów. Od dnia Pięćdziesiątnicy paschalnej Kościół nie przestaje głosić: „Nawróćcie się (...) i niech każdy z was przyjmie chrzest w imię Jezusa Chrystusa na odpuszczenie grzechów waszych” (Dz 2,38; por. OP 1). Chrzest jest więc trzecim, a zarazem pierwszym sakramentalnym źródłem pojednania z Bogiem. Natomiast czwartym (i powtarzalnym) źródłem odpuszczenia grzechów i pojednania z Bogiem jest sakrament pokuty, zwany również „drugim chrztem” (por. OP 2).

Misją Kościoła jako „sakramentu, czyli znaku i narzędzia wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem i jedności całego rodzaju ludzkiego” (KK 1), jest dążenie do doprowadzenia ludzi do pełnego pojednania z Bogiem, z samym sobą, z braćmi i z całym stworzeniem (ReP 8)⁷

⁵ Zob. W. ŚWIERZAWSKI, *Dialektyczny dynamizm sakramentów pokuty i Eucharystii*, RBL 29 (1976), s. 106–116; K. JEŻYNA, *Eucharystia źródłem zbawienia i pojednania*, w: J. NAGÓRNY, K. JEŻYNA (red.), *Wezwanie do pojednania w perspektywie Jubileuszu Roku 2000*, Lublin 2000, s. 207–236.

⁶ JAN PAWEŁ II, *Reconciliatio et poenitentia*, Watykan 1984, nr 8, 12 (dalej: ReP).

⁷ Zob. J. ORZESZYNA, *Wezwanie do pojednania*, w: J. NAGÓRNY, A. DERDZIUK (red.), *Wyzwania moralne przelomu tysiącleci*, Lublin 1999, s. 43–68; M. POKRYWKA, *Ku pojednaniu z całym stworzeniem*, w: NAGÓRNY, JEŻYNA (red.), *dz. cyt.*, s. 251–267.

Z woli samego Chrystusa nawrócenie, pokuta i pojednanie stanowią zasadniczy nurt w realizacji Bożego planu zbawienia przez Kościół i w Kościele. Wymaga to przyjęcia przez wiarę głoszonego słowa Bożego, a następnie sakramentów świętych. W ich celebracji na różne sposoby urzeczywistnia się tajemnica paschalna Chrystusa oraz to pojednanie z Bogiem, którego Ojciec dokonał przez swego Syna Jezusa Chrystusa. W sakramencie pokuty grzesznicy

(...) otrzymują od miłosierdzia Bożego przebaczenie zniwagi wyrządzonej Bogu i jednocześnie dostępują pojednania z Kościołem, któremu przez grzech zadali ranę, a który przyczynia się do ich nawrócenia miłością, przykładem i modlitwami (KK 11).

Skoro cały Kościół uczestniczy w procesie nawrócenia grzeszników, można także mówić o jego posłudze (*ministerium*) w sakramencie pokuty i pojednania.

1. Pojednanie z Bogiem *per ministerium* całego Kościoła jako kapłańskiego Ludu Bożego

Kościół pełniąc posługę jednania ludzi z Bogiem, sam będąc święty, obejmuje w swoim łonie również grzeszników, dlatego sam także potrzebuje nieustannego oczyszczenia i ustawicznie podejmuje pokutę i odnowę (OP 3; por. KK 8). Grzech członka Kościoła nie jest nigdy jego osobistą sprawą, ale zawsze szkodzi także innym członkom i przez to pomniejsza świętość całego Kościoła (por. ReP 16). Również pokuta każdego grzesznika winna mieć wymiar wspólnotowy i eklezjalny w tym znaczeniu, że wszyscy wzajemnie wspomagają się w pełnieniu pokuty (OP 5)⁸. Celebrowanie sakramentu pokuty, niezależnie od tego w jakiej formie (pojednanie jednego penitenta, czy pojednanie wielu), jest zawsze „aktem, w którym Kościół wyznaje swoją wiarę, wyraża swoją wdzięczność za wolność, jaką nas Chrystus obdarzył” (OP 7). W dziele pojednania grzeszników na różne sposoby działa cały Kościół jako kapłański Lud Boży.

Co więcej, sam Kościół staje się narzędziem (*instrumentum*) nawrócenia zarówno rozgrzeszenia przez posługę (*per ministerium*), którą Chrystus powierzył Apostołom oraz ich następcom (OP 8).

Kościół wypełnia tę posługę głównie przez hierarchię, czyli biskupów i prezbiterów, przepowiadających słowo Boże wzywające do nawrócenia i poprzez odpuszczenie grzechów w imię Chrystusa i mocą Ducha Świętego (por. OP 9). Bezpośrednim wezwaniem do pokuty są celebrowanie pokutne, których kilka wzorów zawierają *Ob-rzędy pokuty*.

Mówiąc o „posłudze Kościoła” w sakramencie pokuty i pojednania, należy mieć na uwadze cały Kościół, a nie jedynie jego wyświęconych szafarzy: biskupów i prez-

⁸ Zob. Cz. KRAKOWIAK, *Zarys teologii sakramentu pokuty w nowym „Ordo Paenitentiae” z 1974 r.*, CT 45 (1975), z. 3, s. 49–55; P.M. GY, *Le sacrement de pénitence d'après rituel Roman de la Pénitence de 1974*, LMD (1979), nr 139, s. 125–137.

biterów. Ich rola jest niezastąpiona w samym akcie sakramentalnego pojednania grzesznika z Bogiem na mocy tzw. władzy kluczy, ale także cały Kościół

(...) wstawia się za grzeszników i z macierzyńską troską i staraniem pomaga penitentowi, aby uznał swoje grzechy, wyznał je i dostąpił miłosierdzia od Boga, który sam tylko może odpuszczać grzechy (OP 8; por. ReP 31)⁹

W ten sposób Kościół wspomaga grzeszników na drodze nawrócenia i pokuty. Jednak skutecznym „narzędziem nawrócenia i rozgrzeszenia penitenta” Kościół jest tylko przez „posługę, którą Chrystus powierzył Apostołom oraz ich następcom” (*tamże*). Jan Paweł II w adhortacji *Reconciliatio et paenitentia* pisze:

W dłonie i usta Apostołów, swoich wysłanników, Ojciec złożył miłosiernie „posługę jednania”, którą wypełniają oni w sposób jedyny na mocy władzy działania *in persona Christi*. Ale i całej wspólnocie wierzących, całej strukturze Kościoła powierzone zostało „słowo jednania”, czyli zadanie czynienia wszystkiego, co możliwe, by dawać świadectwo o pojednaniu i by sprawiać je w świecie (nr 8).

Cała wspólnota Kościoła przychodzi penitentom z pomocą i na nowo przyjmuje ich do siebie.

Aktualna liturgia sakramentu pokuty i pojednania podkreśla wiele razy, że z woli Chrystusa pojednanie grzeszników dokonuje się w Kościele i przez posługę Kościoła (*per ministerium Ecclesiae*), o czym mówi również sama formuła rozgrzeszenia (OP 46)¹⁰. Dokonuje się ono nie tylko przez sakramenty, które należą do liturgii Kościoła i mają charakter wspólnotowy (chrzest, pokuta i Eucharystia), ale także przez wspólnotowe i indywidualne formy nieliturgiczne¹¹. Należą do nich m.in.: cierpliwość (por. 1 P 4,13), współuczestnictwo w cierpieniach Chrystusa, spełnianie dzieł miłosierdzia i miłości, gdyż „miłość zakrywa wiele grzechów” (1 P 4,8), codzienne nawracanie się według wskazań Ewangelii, połączone z postanowieniem porzucenia grzesznego sposobu życia (por. OP 4).

Sakramentalne spotkanie grzesznika z miłosiernym Bogiem ma zawsze miejsce w Kościele jako wspólnocie i dzięki posłudze Kościoła. Liturgia sakramentu pokuty i pojednania, zwłaszcza jednego penitenta, akcentuje głównie jego indywidualny charakter, jako dialog między Bogiem i człowiekiem, ale także wskazuje na jego wymiar eklezjalny i wspólnotowy. Natomiast szafarz sakramentu na mocy sakramentu święceń i swego urzędu jest świadkiem i przedstawicielem całego Kościoła (ReP 31). Druga forma celebracji sakramentu pokuty, czyli pojednanie wielu penitentów z indywidualną spowiedzią i rozgrzeszeniem, lepiej ukazuje, w jaki sposób w tym sakramencie działa cały Kościół reprezentowany przez kapłana i zgromadzoną wspólno-

⁹ Zob. B. RIGAUX, „*Lier et délier*” *Les mystères de réconciliation dans l'Eglise des temps apostoliques*, LMD (1974), nr 117, s. 86–135.

¹⁰ Nie ma tego wyrażenia w liturgii pojednania wielu penitentów z ogólną spowiedzią i rozgrzeszeniem: „Pan nasz Jezus Chrystus (...) niech przez naszą posługę uwolni was od złego i napelni Duchem Świętym”; OP 64.

¹¹ Zob. CZ. KRAKOWIAK, *Drogi pojednania grzeszników Kościoła: sakramentalna i pozasakramentalna pokuta chrześcijanina*, RT 48 (2001), z. 6, s. 89–119.

tę, która jest widzialnym znakiem Ciała Chrystusa (por. OP 22). Cała wspólnota wiernych jest miejscem i „narzędziem” pojednania. Natomiast przewodniczący jej kapłan w formule rozgrzeszenia „prosi o pojednanie z Bogiem”, które grzesznik „otrzymuje przez posługę (*ministerium*) Kościoła” (OP 19)¹². Zanim to jednak nastąpi, całe zgromadzenie uczestniczy w akcie pokuty, w którym błaga Boga o uwolnienie pokutujących od więzów grzechu, o przebaczenie ich win i uleczenie duchowych słabości. Kończy go kapłan odmawiając modlitwę, „aby ci, którzy uznają się za grzeszników, uwolnieni przez Kościół od wszelkiego grzechu, mogli składać dziękczynienie w oczyszczonym sercu” (OP 55). W modlitwie całego zgromadzenia o pojednanie grzeszników obecni wierni jako wspólnota Kościoła wypełniają swoje kapłaństwo wspólne, natomiast rozgrzeszenia udziela kapłan jako reprezentant Chrystusa i Kościoła. W ten sposób cały Kościół jako kapłański Lud Boży w różny sposób współdziała w dziele pojednania, które zostało mu powierzone przez Boga.

Cały Kościół modli się za grzeszników, aby uznali swoje grzechy, szczerze za nie żałowali i wyznali je w sakramentalnej spowiedzi, doznając miłosierdzia Bożego. W ten sposób Kościół wspomaga grzeszników na drodze nawrócenia i pokuty, będąc skutecznym narzędziem nawrócenia i rozgrzeszenia penitenta przez posługę kapłanów (OP 9). Penitent nawracając się, wyznaje swoje grzechy „wobec Kościoła”, który reprezentuje szafarz sakramentu (OP 6). Także Bóg udziela odpuszczenia grzechów „za pośrednictwem Kościoła, który działa przez posługę kapłanów” (*tamże*). Wymaga to od penitenta „otwarcia swojego serca przed sługą Bożym”, (...) który działając w imieniu Chrystusa, na podstawie władzy kluczy odpuszcza lub zatrzymuje grzechy” (OP 6b). Szafarz sakramentu jest narzędziem i widzialnym znakiem, którym Bóg i Kościół posługują się, aby „udzielić nam zbawienia i powtórnie odnowić zerwane przymierze” (OP 6d). Ponieważ szafarz działa z upoważnienia i w imieniu Kościoła, można mówić, że cały Kościół celebrowe ten sakrament. Wyraźnie mówi o tym rytuał: „Kościół spełnia sakramentalną posługę pokuty przez biskupów i prezbiterów” (nr 9a).

2. *Ministerium* Konferencji Biskupów i biskupa diecezjalnego

Kierowanie liturgią na terenie Kościoła lokalnego należy do Konferencji Biskupów (KL 22). Konferencja Biskupów dokonuje przekładu tekstów zgodnie z duchem języka ojczystego oraz adaptacji obrzędów liturgicznych w taki sposób, aby jak najlepiej odpowiadały zwyczajom i mentalności wiernych¹³. Może także włączyć do rytuału nowe teksty modlitw odmawianych przez wiernych i szafarza sakramentu,

¹² W polskim wydaniu rytuału łac. *ministerium* przetłumaczono w tym zdaniu przez „pośrednictwo”

¹³ Cz. KRAKOWIAK, *Adaptacja, akomodacja i inkulturacja Mszy św.*, „Anamnesis” 11 (2005), nr 41, s. 109–111.

pozostawiając zawsze niezmienną formułę sakramentalną. Ustala również bardziej szczegółowe normy dotyczące celebracji sakramentów, które zatwierdza Stolica Apostolska¹⁴.

Odnosnie do sakramentu pokuty i pojednania zakres uprawnień oraz adaptacji przysługujący Konferencji Biskupów obejmuje: ustalenie norm dotyczących „dyscypliny sakramentu pokuty, zwłaszcza co do posługi kapłanów” (OP 38a); określenie zwyczajnego miejsca sprawowania tego sakramentu i znaków pokuty okazywanych przez wiernych podczas ogólnego rozgrzeszenia, np. pochylenie głowy, uklęknięcie lub inny sposób (OP 38, por. 35, 40, 63)¹⁵

Konferencja Biskupów polskich ustaliła następujące zasady sprawowania sakramentu pokuty i pojednania obowiązujące we wszystkich parafiach na terenie Polski: zwyczajnym sposobem celebracji sakramentu pokuty jest indywidualna spowiedź, czyli *Obrzęd pojednania jednego penitenta*; miejscem — konfesjonał w kościele, kaplicy albo w pomieszczeniach, w których miejscowy biskup zezwala na sprawowanie Mszy św., w innym miejscu jedynie w nadzwyczajnych wypadkach można wysłuchać spowiedzi i udzielić rozgrzeszenia; stosuje się formułę rozgrzeszenia w języku polskim, ale jeśli penitent zna język łaciński można posłużyć się formułą w tym języku; szafarza sakramentu obowiązuje stój liturgiczny: sutanna, komża i stuła koloru fioletowego lub alba i stuła fioletowa. *Obrzęd pojednania wielu penitentów z indywidualną spowiedzią i rozgrzeszeniem* można stosować przy okazji rekolekcji, dni skupienia oraz spowiedzi niewielkich grup wiernych, ale bez ograniczania czasu na spowiedź poszczególnych penitentów. Przewidziane w tym obrzędzie wspólne dziękczynienie może odbyć się po kilku godzinach, a nawet na zakończenie dnia, w którym wierni przyjmują ten sakrament.

Odnosnie do przewidzianego przez rytuał *Obrzędu pojednania wielu penitentów z ogólną spowiedzią i rozgrzeszeniem* Konferencja Biskupów uznała, że w Polsce „każdy wierny przy dobrej woli może korzystać z łaski pojednania przez spowiedź indywidualną”, dlatego ogólnego rozgrzeszenia po ogólnej spowiedzi kapłan może udzielić tylko wtedy, gdy indywidualna spowiedź jest niemożliwa:

(...) w niebezpieczeństwie śmierci i penitentom innej narodowości przebywającym w Polsce, z którymi nie może się porozumieć z powodu braku znajomości języka (OP 38*; por. nr 31).

Biskup, jako pasterz Kościoła partykularnego, spełnia sakramentalną posługę pokuty (*ministerium reconciliationis*) głosząc słowo Boże wzywające do nawrócenia

¹⁴ Zob. M. SODI, *Competenze liturgiche della Conferenza episcopali nei nuovi „Ordines”*, RiL 69 (1992), s. 658–701; G. VENTURI, *Unicità di libri liturgici e pluralità di celebrazioni*, tamże, s. 702–714.

¹⁵ *Wskazania dla spowiedników w zakresie spowiedzi małżonków zalecone przez Episkopat Polski w dniu 26 I 1971 r.*, www.kkbids.episkopat.pl/dokumentydleppokuta.htm. *Instrukcja Episkopatu Polski dla duchowieństwa dotycząca wprowadzenia w życie nowych obrzędów pokuty — (11 XII 1982)*, http://www.kkbids.episkopat.pl/dokumentydleppokuta.htm#etykieta2.

oraz czuwa nad sprawowaniem sakramentu pokuty. Do niego należy kierowanie dyscypliną pokutną w swojej diecezji. Ma on również prawo, zgodnie z ustaleniami Konferencji Biskupów, stosować odpowiednie adaptacje samych obrzędów (OP 39). Do biskupa należy czuwanie nad sprawowaniem sakramentu pokuty i pojednania (OP 9a). W jego władzy i urzędzie uczestniczą prezbiterzy, którzy w łączności z biskupem i z jego upoważnienia (jurysdykcja) mocą Ducha Świętego udzielają wiernym odpuszczenia grzechów w imieniu Chrystusa i Kościoła (OP 9). Biskup diecezjalny, po porozumieniu się z „innymi członkami Konferencji Biskupów”, określa, czy i kiedy na jego terenie zachodzą warunki uzasadniające udzielenie ogólnego rozgrzeszenia (OP 39). On także na prośbę duszpasterzy udziela zezwolenia na takie rozgrzeszenie poza określonymi wcześniej przez niego wypadkami. Jest to warunek konieczny do godziwości takiego rozgrzeszenia. Jedynie wtedy, gdy kontakt z biskupem nie był możliwy, a zaistniała prawdziwa konieczność, prezbiter może udzielić ogólnego rozgrzeszenia, a następnie zawiadomić o tym biskupa (OP 40c).

3. Ministerium prezbiterów jako szafarzy sakramentu

O posłudze szafarzy sakramentu pokuty i pojednania w kontekście posługi całego Kościoła w duchu *Vaticanum II* traktują głównie *Obrzędy pokuty* w nr. 8–11. Prezbiterzy pozostający w łączności z biskupem, wykonując tę posługę, uczestniczą w jego władzy i urzędzie. Szafarzami sakramentu pokuty i pojednania są tylko kapłani, czyli biskupi i prezbiterzy posiadający według prawa kanonicznego władzę rozgrzeszania. Nie mający tego prawa mogą ważnie i godziwie rozgrzeszać jedynie penitentów znajdujących się w niebezpieczeństwie śmierci (OP 9). Do szafarzy sakramentu odnoszą się wskazania zawarte w rytuale, a dotyczące sposobu wykonywania przez nich tej posługi w konfesjonale (OP 10)¹⁶

W sakramencie pokuty i pojednania prezbiter działa *in persona Christi* mocą Ducha Świętego na mocy sakramentu święceń oraz upoważnienia od swojego biskupa¹⁷. Tak jak w celebracji Eucharystii i każdego sakramentu, przez szafarza sakramentu pokuty i pojednania Chrystus „jest uobecniony i za jego pośrednictwem dokonuje tajemnicy odpuszczenia grzechów” (ReP 29). Spotkanie penitenta z kapłanem w sakramencie pokuty posiada wartość „znaku spotkania grzesznika z pośrednictwem Kościoła w osobie szafarza; znaku jego ujawnienia się jako grzesznika wobec

¹⁶ Zob. K. KWIATKOWSKI, *Il ministero del confessore — rappresentante della Chiesa. Una rilettura ecclesiologicala del ministero del sacramento della penitenza nell'obiettivo degli uffici classici del confessore*, Romae 2002; TENŻE, *Jak lepiej spowiadać? Refleksje na kanwie nauczania Jana Pawła II*, WDL 76 (2002), s. 926–940.

¹⁷ Zob. L. ADAMOWICZ, *Zakres uprawnień spowiednika według Kodeksu Prawa Kanonicznego*, WDL 69 (1995), s. 19–29; M. PASTUSZKO, *Sakrament pokuty i pojednania*, Kielce 1999, s. 172–433.

Boga i Kościoła; jego odnalezienia siebie w prawdzie przed obliczem Boga” (ReP 31). Indywidualne wyznanie grzechów przed kapłanem Kościoła istotnie różni się od „próby psychologicznego samowyzwolenia (...) i otwarcia się wobec drugiego”, gdyż jest aktem liturgicznym i eklezjalnym, na podstawie którego Bóg Ojciec przyjmuje wracającego marnotrawnego syna. Wyznanie grzechów ukazuje również społeczny i eklezjalny charakter sakramentu pokuty i pojednania. Przez posługę szafarza sakramentu „sama wspólnota kościelna, zraniona przez grzech, przyjmuje na nowo skruszonego grzesznika, który otrzymał przebaczenie” (*tamże*). *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów* wymaga od szafarza sakramentu, aby

(...) umieli utrzymać celebrację pojednania na poziomie sakramentalnym, unikając niebezpieczeństwa zredukowania jej do działania czysto psychologicznego czy po prostu formalistycznego¹⁸

Dla ważnego sprawowania sakramentu rytuał wymaga spełnienia nie tylko wymagań prawnych, ale także odpowiedniego przygotowania dalszego i bezpośredniego przed spotkaniem z penitentem (penitentami):

Kapłan i penitent powinni się przygotować do sprawowania sakramentu przede wszystkim przez modlitwę (OP 15).

Ma on prosić w niej Ducha Świętego o światło i o miłość. Światło Ducha Świętego konieczne jest do tego, aby w sposób właściwy poznać i ocenić duchowy stan penitenta, a następnie udzielić mu odpowiedniego pouczenia i wskazań dla jego dalszego życia, wreszcie, aby wyznaczyć penitentowi najbardziej adekwatną pokutę jako lekarstwo na jego duchową chorobę, a zarazem środek chroniący go przed nowymi upadkami w grzechy. Prośba o miłość ma uzasadnienie w tym, że szafarz sakramentu pokuty ma naśladować miłosiernego Boga i Chrystusa Dobrego Pasterza. Kapłan winien po ojcowsku i bratersku przyjąć penitenta, a przez to ułatwić mu powrót do przyjaźni z Bogiem i jedności z Kościołem.

Aby szafarz w sakramencie pokuty i pojednania wypełniał „poprawnie, wiernie i mądrze” swoją posługę, winien pamiętać, że jest on jednocześnie sędzią, nauczycielem i lekarzem. Penitent w sakramencie pokuty okazuje swoje nawrócenie „słudze Kościoła” (OP 6d). Wypełnianie posługi jednania w tym sakramencie wymaga od kapłana „duchowej umiejętności sądzenia, dzięki której działając w imieniu Chrystusa, na podstawie władzy kluczy odpuszcza lub zatrzymuje grzechy” (OP 6b). Aby prawidłowo mógł ocenić jego duchowy stan, powinien odznaczać się „wiedzą i roztropnością”, których może nabyć „przez wytrwałe studium pod przewodnictwem Nauczycielskiego Urzędu Kościoła, a przede wszystkim przez modlitwę” (OP 10a). Posługa lekarza zakłada poznanie „choroby dusz i stosowanie odpowiedniego lekarstwa” (*tamże*). Rytuał mówi o umiejętności rozróżniania (*distinguere*) grzechów, zwanych

¹⁸ KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA, *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów*, Watykan 1994, nr 52; zob. A. DERDZIUK, *Sakrament pojednania — wyzwaniem duszpasterskim*, WDL 69 (1995), s. 182–185.

także chorobami duszy, oraz o rozpoznawaniu (*discernere*) duchów. Jest to konieczne do dobrego wypełniania funkcji lekarza duszy. Nie chodzi tutaj w pierwszym rzędzie o wiedzę z dziedziny medycyny ani psychologii czy psychiatrii, chociaż mogą się one okazać wielce skuteczną pomocą w wypełnianiu posługi szafarza sakramentu. Kapłan winien dobrze znać naukę Kościoła i w jej świetle oceniać ciężkość grzechów oraz wskazywać penitentom jak najbardziej skuteczne lekarstwo jako zadośćuczynienie za grzechy.

W sakramencie pokuty i pojednania szafarz „spełnia zadanie ojca, ukazuje ludziom serce Ojca niebieskiego i przedstawia Chrystusa Pasterza” (OP 10c). Wymaga to od niego z jednej strony pełnego miłości przyjęcia penitenta w duchu przypowieści o synu marnotrawnym, ale także, jeśli trzeba, odpowiedniego ojcowskiego upomnienia i takiego wyznaczenia czynu pokutnego, który będzie formą zadośćuczynienia Bogu i bliźnim, ale także lekarstwem chroniącym przed nowymi upadkami.

W czasie sprawowania obrzędów pojednania (indywidualnego i wspólnotowego) szafarze mają prawo i obowiązek dostosować liturgię sakramentu uwzględniając konkretne potrzeby i warunki penitentów, zachowując zawsze jej zasadniczą strukturę i nienaruszoną formułę rozgrzeszenia. Dla duchowego dobra penitentów i ze względów duszpasterskich mogą

(...) pewne części opuścić lub ubogacić, dobierając teksty czytań i modlitw, wybierając miejsce lepiej dostosowane do sprawowania obrzędu, zgodnie z normami ustalonymi przez Konferencje Biskupów, tak, aby cała liturgia była treściwa i owocna (OP 40).

Rytuał zwraca także uwagę na ważną rolę, jaką w sprawowaniu sakramentu pokuty pełni sam penitent. Gdy jest odpowiednio przygotowany i usposobiony

(...) przez swoje akty współdziała w samym sakramencie, który dopełnia się przez słowa rozgrzeszenia wypowiedziane przez szafarza w imieniu Chrystusa. W ten sposób wierny doświadczając w swoim życiu miłosierdzia Bożego i głosząc je, sprawuje razem z kapłanem liturgię Kościoła, który nieustannie się odnawia (OP 11).

Do tego trzeba jednak wiernych dobrze przygotować. Temu celowi służą przede wszystkim celebrycje pokutne¹⁹. Poza tym, że są przygotowaniem do sakramentalnej spowiedzi, stanowią one także w Kościele jedną z pozasakramentalnych form gładzenia grzechów. Dlatego duszpasterze powinni kilka razy w roku, zwłaszcza w okresie Wielkiego Postu, urządzać celebrycje pokutne, które należy dobrze przygotować, również przy pomocy wiernych świeckich, aby wybrane teksty czytań biblijnych i modlitw oraz cała ich struktura odpowiadały uczestnikom, uwzględniając ich wiek, stan, stopień formacji religijnej i konkretne potrzeby duchowe (OP 40b, 36–37).

W zakończeniu tych rozważań należy raz jeszcze podkreślić, że w dziele pojednania grzesznika z Bogiem i z Kościołem uczestniczy cały kapłański Lud Boży, stosownie do miejsca i roli, jaką każdy pełni we wspólnocie Kościoła. Jedynie sam

¹⁹ Zob. Cz. KRAKOWIAK, *Celebrycje pokutne w świetle rytuału „Obrzędy pokuty”*, „Anamnesis” 6 (1999/2000), nr 20, s. 81–101.

akt rozgrzeszenia należy wyłącznie do kapłana, ale w liturgicznej celebracji sakramentu uczestniczy także penitent (pojednanie jednego penitenta) oraz całe zgromadzenie, jeśli ma miejsce wspólnotowa celebracja sakramentu. Właśnie ta druga forma najlepiej ukazuje, że posługę pojednania pełni cały Kościół reprezentowany przez zgromadzenie liturgiczne, któremu na mocy sakramentu święceń przewodniczy biskup lub prezbiter.